

مطالعه تطبیقی سنجش تمایل ورزشکاران زن به استفاده از حجاب در ایران و کشورهای عربی منتخب

فاتح فرازبانی^{۱*}، مصطفی جوانرودی^۲

۱- استادیار گروه مدیریت ورزشی دانشگاه پیام نور ۲- استادیار گروه زبان و ادبیات عربی دانشگاه پیام نور

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۹/۱۰

A Comparative Study of Measuring the Tendency of Female Athletes to Use Hijab in Iran and Selected Arab Countries

Fateh Faraziani^{1*}, Mostafa Javanroodi²,

1- Assistant Professor of department of sport management, payame noor university
2-Assistant Professor of department of Arabic Language and Literature

Received: (2020/09/22) Accepted: (2020/11/30)

Abstract

The aim of the present study was a comparative study to assess the tendency of female athletes to use hijab in Iran and selected Arab countries. The present study was a descriptive comparative study that was performed by field method. The statistical population of the study included female athletes in Iran and Arab countries. 195 people in Iran and 187 people from Arab countries (Iraq, UAE, Jordan, Bahrain, Qatar) were selected through available sampling as a research sample. The research instrument included a questionnaire on the tendency to use hijab, Khajeh Nouri et al. (2012). The validity of the questionnaire was confirmed and its reliability in a pilot study was 0.80 through Cronbach's alpha. The questionnaire was translated into Persian in Iran and translated into Arabic for selected countries, and was distributed to participants electronically through cyberspace. Finally, 382 questionnaires were collected. Manova multivariate analysis of variance using spss22 software was used to analyze the data. Findings of the study showed that there was no significant difference in the components of appearance, individual outcomes, sports factors and social consequences of Iranian female athletes with a significantly higher mean, in the components of optimal coverage and knowledge of philosophy and religious rules.

Keywords

Hijab, women, athletes, Iran, Arab countries.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر مطالعه تطبیقی سنجش تمایل ورزشکاران زن به استفاده از حجاب در ایران و کشورهای عربی منتخب بود. پژوهش حاضر توصیفی از نوع مقایسه ای بود که روش میدانی انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل ورزشکاران زن در ایران و کشورهای عربی بود. تعداد ۱۹۵ نفر در ایران و ۱۸۷ نفر از کشورهای عربی (عراق، امارات متحده عربی، اردن، بحرین، قطر) از طریق نمونه گیری در دسترس به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسشنامه تمایل به استفاده از حجاب، خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۱) بود. روایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت و پایایی آن در یک مطالعه مقدماتی از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۰ بدست آمد. پرسشنامه در ایران به زبان فارسی و برای کشورهای منتخب به عربی ترجمه شده، بصورت الکترونیک و از طریق فضای مجازی در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت. در نهایت ۳۸۲ پرسشنامه جمع آوری گردید. برای تجزیه و تحلیل داده ها از تحلیل واریانس چند متغیره Manova با استفاده از نرم افزار spss22 بهره گرفته شد. یافته های پژوهش در نشان داد در مؤلفه های پوشش ظاهری، پیامدهای فردی، عوامل ورزشی و پیامدهای اجتماعی ورزشکاران زن ایرانی به طور معنی داری دارای میانگین بالاتر و در مؤلفه پوشش مطلوب و شناخت فلسفه و احکام شرعی تفاوت معنی داری مشاهده نشد.

واژه‌های کلیدی

حجاب، زن، ورزشکاران، ایران، کشورهای عربی

* نویسنده مسئول: فاتح فرازبانی

مقدمه

حضور فعال بانوان در کشورهای غربی و تأثیری که در جامعه به عنوان الگو به لحاظ پوشش و سبک زندگی ایفا می کنند و تأثیر پذیری سنین در حال یادگیری از آنان لزوم حضور پررنگ تر بانوان کشور های اسلامی با پوششی که همخوان با آموزه های اسلامی و اجتماعی باشد و هم قوانین بین المللی و ورزشی را رعایت کند از چالش های امروزه زنان ورزشکار، دوستداران ورزش و فعالین اجتماعی می باشد. شکی نیست با توجه به مناسبت های بین المللی عصر حاضر شرکت در مسابقات و فعالیت های ورزشی اجتناب ناپذیر است. (۲).

امروزه، بررسی مفاهیم اجتماعی و نگرش مردم نسبت به مفهوم حجاب از برنامه های پر دامنه و اصولی نظام های حکومتی دنیا است، زیرا از این طریق میتوان به نیازها و خواسته های مردم و موضع گیری های هر یک از قشرهای اجتماعی نسبت به برنامه ریزی و سیاست های حکومتی پی برد. در عین حال، هر جامعه ای بر اساس فرایند زندگی اجتماعی و تعامل با جوامع دیگر، فرهنگی را تولید و با آن زندگی می کند. در هر فرهنگی برخی از عناصر حالت ویژه ای پیدا کرده، به نمادی آشکار برای آن فرهنگ تبدیل می شوند. یکی از این نمادها در جامعه ایران، هنجار پوشش اسلامی است که با گذشت زمان و در شرایط مختلف نه تنها در شکل، بلکه در نگاه مردم دستخوش تغییر شده است. از آنجا که این هنجار برگرفته از فرهنگ ایرانی - اسلامی مردم است، چنین تغییراتی نیاز به توجه و شناخت عمیق ریشه های آن در میان مردم خواهد داشت؛ به ویژه تغییراتی که در قشرهای خاص جامعه مانند ورزشکاران رخ می دهد (راسخ و امیری، ۱۳۹۳). بی تردید زنان ورزشکار به عنوان یکی از قشرهای مهم اجتماع، دارای نیازها و خواسته هایی هستند. هر چند زنان ورزشکار می دانند که فرهنگ ایرانی - اسلامی بر پایه های اخلاقی و دینی محکمی استوار است و پوشش نیز برآمده از همین اصول اخلاقی است، ولی از این امر نیز آگاهند که در عین زن بودن، انسان هستند و باید با توجه به جایگاه خود در جامعه، پوششی را انتخاب کنند که در عین رعایت ملاحظات اخلاقی، مانع از حضور آنان در صحنه های ورزشی نیز نگردد؛ به عبارت دیگر، باید به این موضوع توجه داشت که زنان ورزشکار چه نگرش و ذهنیتی به حجاب دارند و از چه دریچه ای به آن می نگرند. (۲).

حجاب و عفاف پدیده ی مذهبی - ارزشی مهمی در تعالیم اسلامی است و توجه به زمینه های فرهنگی - اجتماعی به

عنوان بستر آن بسیار شایسته و لازم است و اشاعه و تعمیق آن نیازمند آموزش های بنیادین و مداوم در خانواده، مدرسه، دانشگاه و اجتماع است. بدیهی است که در کنار شرایط مساعد اجتماعی، ارزش تلقی کردن و الگو پذیری این فرهنگ، نیازمند نهادینه شدن آن در وجود افراد است، بدون شک رسیدن به این هدف نیازمند مشارکت و توجه جدی همه نهادها و دستگاه ها به صورت مستمر و هدفمند است (۷).

به دلیل نقش حجاب و اهمیت آن در ورزش میتوان گفت: ورزش کردن و تماشای ورزش از اموری است که امروزه بخشی از زمان و عمر افراد در سراسر جهان به خود اختصاص داده و فواید زیادی برای انجام و تماشای ورزش در رشته های مختلف از سوی متخصصان مطرح شده است انجام ورزش باعث کنترل وزن، تنظیم فشار خون، تقویت روحیه، نشاط، اعتماد به نفس و ... می شود. علاوه بر ورزش کردن، تماشای ورزش نیز با انگیزه های مختلف انجام می شود. گاهی برای یادگیری ورزش مورد علاقه در راستای بهتر انجام دادن آن یا بهتر شرکت کردن در مسابقات مختلف و رشد ورزشی و یا گاهی افراد نه ورزشکار و نه تماشاچی دائمی هستند بلکه صرفاً برخی مسابقات مهم مانند جام های جهانی و غیره را به خاطر حس وطن دوستی پیگیری می کنند، این که مسئولین و مردم به چه انگیزه هایی ورزش را دنبال می کنند برای هر کشوری اهمیت دارد (۱۸).

در کشورهای غربی، صنعتی و پیشرفته عموماً ورزش برای حفظ سلامت جسمی و تنظیم مناسبات سیاسی و فرهنگی و اجتماعی مردم و دولت با تعریف خاص غربی خودش مورد توجه و برنامه ریزی مسئولین مربوطه است. به عنوان نمونه استفاده از ورزش برای تحقق اهداف سیاسی یکی از انگیزه های دولتمردان در سراسر جهان است. در تمامی جوامع بشری، افراد بر حسب ملاک های اجتماعی نظیر نقش و پایگاه، طبقه، مذهب، نژاد، قومیت و غیره دسته بندی می شوند. یکی از مهمترین ملاک های اجتماعی - فرهنگی برای دسته بندی افراد جامعه، جنسیت است. به عقیده بسیاری از جامعه شناسان، جنسیت شاید یگانه ویژگی مهمی است که به طور اساسی تعیین کننده ادراکات، نگرش ها، رفتارها و منزلت افراد در جامعه بوده و خود نیز به شدت تحت تأثیر یادگیری اجتماعی و فرهنگی شکل می گیرد (۸). جامعه شناسان بر این باورند که جنسیت، حداقل دارای سه سطح متفاوت و مرتبط به هم است: سطح فردی که متشکل از نقش ها و هویت های فردی است، سطح بین فردی و کنش متقابل که شامل شیوه های رفتار کردن با دیگران است و سطح کلان و اجتماعی که در بردارنده باورهای

طور کلی تقویت کنندهٔ وجهه و اعتبار آن کشور در سطح جهانی است. علاوه بر موفقیت های بین المللی، اهمیت ورزش به صورت کلی برای زنان و مردان بدین دلیل است که فرصت هایی را برای یادگیری، تجربهٔ موفقیت، کار جمعی و لحظات ممتاز فراهم می کند. حال ورزش زنان جدا از مسائل فنی و ورزشی مقوله ای است فرهنگی، اجتماعی و سیاسی که رشد و ترقی آن در هر کشوری بیانگر رفتارهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی تمام طیف های جامعه در قبال رویکرد زنان به ورزش است. امروزه، حضور زنان در عرصهٔ رقابت های ورزشی (جهانی و المپیک) نشان می دهد این قشر از زیر بار تبعیض ها و فشارهای موجود رها شده و امکان حضور در میدان ها جدی ورزشی و افتخارآفرینی برای کشور خود را می یابند. در کشورهایی که سنت های فرهنگی پیشرفت زنان را محدود میکنند، برای ورزش زنان اهمیت کمتری قائل اند با وجود این، امروزه زنان بسیاری را می بینیم که در ورزش شرکت می کنند، خواه با شکستن هنجارهای جامعهٔ خود، خواه با حفظ آنها، بی شک سرعت پیشرفت زنانی که ورزش را آغاز کرده اند متفاوت است، اما نکتهٔ حائز اهمیت آن است که این پیشرفت کم و بیش همه جا در حال گسترش است. به هر حال، باید بر موانع بسیاری غلبه کرد (۵).

مدت ها طول کشید تا ورزش بانوان هم بتواند در کنار ورزش مردان حرفی برای گفتن داشته باشد، به ویژه مشکل پوشش بانوان ورزشکار موجب شده است نه تنها زنان ایرانی و مسلمان نتوانند در مسابقات بین المللی برخی رشته ها همچون شنا و ژیمناستیک حضور پیدا کنند، بلکه همچنان با حضور بانوان ایرانی در رشته هایی که لباس محجبهٔ ویژهٔ ایشان از سوی فدراسیون های بین المللی ورزشی تأیید شده است نیز مخالفت های بسیاری می شود. این در حالی است که مشاهده می کنیم زنان ایرانی و مسلمان در مسابقات بین المللی اخیر حضور موفق داشته اند و با وجود تمام محرومیت ها و محدودیت ها برای اثبات شایستگی ها و توانایی های خود گام برمی دارند.

گسترش سالن های ورزشی ویژهٔ بانوان، ایجاد پارک بانوان در چند شهر کشور، تعداد قابل توجه دانشجویان دختر رشتهٔ تربیت بدنی و گرایش بسیاری از دختران به رشته های ورزشی این نوید را می دهد که ورزش بانوان در ایران به سوی شکوفایی هر چه بیشتر رهسپار می شود. راهی که از حضور بانوان تکواندوکار محجبهٔ ایرانی در مسابقات آسیایی پوسان شروع شد و تاکنون با کسب مدال های خوش رنگی توسط ورزش بانوان ایران در باز ی های آسیایی گوانگ جو

فرهنگی و توزیع منابع می باشد. چند سطحی بودن سیستم جنسیت، به فرایندهایی که در نهایت به باز تولید نابرابری های جنسیتی در سطوح کلان، خرد و کنش متقابل به طور همزمان می انجامد، اجازه عمل می دهد (۱۲).

هر یک از مقولات مرد یا زن بودن، مبتنی بر یکسری تصورات و پیش فرض هایی درباره نگرش ها و رفتارهای مناسب مردانه و یا زنانه، کلیشه های جنسیتی است که در فرهنگ هر جامعه ای تعاریف ویژه و متفاوتی می یابد. شکاف جنسیتی در اکثر جوامع سنتی یکی از پایدارترین و برجسته ترین شکاف های اجتماعی در طول تاریخ بوده است. فرهنگ های جوامع سنتی با احکام قطعی و تغییرناپذیر، زن و مرد را از همدیگر جدا کرده و میان آنان تمایز و تبعیض قایل شده اند (۱۱). می توان گفت یکی از این عرصه ها حضور زنان در رویدادهای ورزشی می باشد. در مورد تفاوت بین حقوق ورزشکاران حرفه ای زن و مرد هر چند پیشرفت و کامیابی ورزش حرفه ای در سده بیستم تا اندازه زیادی به نقش رسانه ها گره خورده است و رسانه ها هم در مورد ترویج و هم در سرمایه گذاری ورزش حرفه ای ایفای نقش کرده اند، اما بین پوشش خبری ورزش زنان و مردان تبعیض قائل میشوند و حامیان مالی تمایل کمی به حمایت از ورزش زنان دارند. پژوهش ها بر این حقیقت تأکید کرده اند که زنان مسلمان برای شرکت در ورزش با مشکلات اجتماعی و فرهنگی اعمال شونده از سوی جامعه مواجه هستند. برای مثال مشخص شده است زنان مسلمان در رویدادهای ورزشی بین المللی مانند بازیهای المپیک حضور نمی یابند و در صورتی که این کار را انجام دهند از سوی جامعه خود مورد تبعیض واقع یا طرد میشوند. در کشور های مختلف جهان هنوز بحث و جدل در مورد حضور زنان محجبه در عرصه های بین المللی ورزشی رایج است. فرصت های زنان در حوزه ورزش قابل مقایسه با مردان نیست، به همین دلیل یکی از اساسی ترین موضوعات مطرح در جامعه شناسی ورزش شناخت علل مشارکت پایین بانوان در فعالیت های ورزشی و عوامل تأثیر گذار بر آن است. به دلایل فراوانی که اغلب آن ها فرهنگی - اجتماعی هستند، زن در طول تاریخ فرصت کافی پیدا نکرده است تا شایستگی خود را برای مشارکت فعال در ورزش به اثبات رساند، زیرا مرزهایی در برابر زن نهاده شده که این مرزها را نقش های اجتماعی او، به عنوان موجود مؤنث ترسیم کرده است (۱۳).

اما از طرف دیگر موفقیت بین المللی برای ورزشکاران هر کشور (زنان و مردان) در رقابت های بین المللی و المپیک به

ادامه دارد. این موفقیت در رشته هایی مانند فوتسال نیز قابل توجه است. در زمینه اهمیت برنامه ریزی، امروزه به وضوح آشکار است که ساختار سازمان ها به گونه ای پیچیده شده که بدون برنامه ریزی های دقیق به هیچ وجه نمی توانند به حیات خود تداوم بخشند (۱۷).

حجاب در لغت به معنای مانع، پرده و پوشش آمده است. استعمال این کلمه، بیش تر به معنی پرده است (مهدی زاده، ۱۳۸۷). حجاب، به معنای پوشش اسلامی بانوان، دارای دو بُعد ایجابی و سلبی است. بعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است؛ و این دو بعد باید در کنار یکدیگر باشد تا حجاب اسلامی محقق شود (۹).

حجاب به عنوان یکی از احکام اجتماعی قرآن به طور ویژه در چهار آیه نور ۳۰ و ۳۱، احزاب ۵۹ و ۵۳ مورد توجه قرار گرفته است. در این آیات لزوم استفاده از روسری (جلیب) برای حفظ حجاب ذکر گردیده است. (قرآن کریم، نور، ۳۰ و ۳۱ و احزاب، ۵۳ و ۵۹). با حل شدن فلسفه حجاب یا هر فعل برآمده از دین، می توان رفتار پایدار دینی را از افراد جامعه انتظار داشت. در غیر این صورت بدیهی است که شخص نوع دیگر رفتار را پذیرا خواهد بود. بدیهی است که پیامدهای شناخت دینی از دو راه ظهور می یابد. یا باعث انجام کاری و یا احتراز از انجام کاری می شود.

از طرف دیگر برجسته شدن موضوع «حجاب» در بزرگترین رویداد ورزشی جهان توسط رسانه های غربی را می توان نقطه عطفی برای مقابله با اسلام ستیزها دانست که حجاب را محدود کننده زن مسلمان از فعالیت های اجتماعی معرفی می کنند. پرونده المپیک ۲۰۱۶ ریو درحالی بسته شد که افزایش حضور زنان محجبه ورزشکار در این مسابقات نسبت به ادوار گذشته محسوس بود، به طوری که بسیاری از رسانه ها مانند «واشنگتن پست» و «الجزیره» به این موضوع پرداختند و حتی «الجزیره» آن را «المپیک حجاب» نامید. «واشنگتن پست» در گزارشی با عنوان ورزشکاران مسلمان زن، ورزش را در عین حفظ حجاب، حق مسلم خود می دانند به موضوع «حجاب» در المپیک ریو پرداخت. «الجزیره» نیز شگفتی خود را از افزایش ورزشکاران محجبه در المپیک ریو با عنوان «سلام و خوش آمدگویی به المپیک حجاب» ابراز کرد (۱۴).

از آنجا که «دیپلماسی ورزشی» به وسیله ای برای ایجاد درک متقابل، اطلاعات و دیگر جنبه های فرهنگی در میان ملت ها و مردمان تبدیل شده است، «بتهاج محمد» به عنوان اولین ورزشکار مسلمان آمریکایی که با حجاب در المپیک شرکت

کرد و به مدال برنز دست یافت، بیشتر از هر زن ورزشکار مسلمان دیگری در رسانه ها مطرح گردید. وی در رابطه با مسئله حجاب به خبرنگاران گفت: «بسیاری می پندارند که زنان مسلمان در عرصه ورزش حضور پررنگی ندارند و اصولاً ورزش نمی کنند. به همین علت، چنین کاری به چالش کشیدن این باور غلط در میان جامعه غیرمسلمانان محسوب می شود. هدف من این بود که این باور عمومی را بشکنم و به دختران (مسلمان) بگویم که شما باید ورزش کنید و تحرک داشته باشید». (۶).

یکی از مواردی که همواره در ارتباط با حجاب در رشته های مختلف ورزشی مطرح بوده طراحی لباس متناسب با ورزش هایی مثل شنا، والیبال ساحلی و... بوده است، لباس با حجاب بازیکن تیم والیبال ساحلی مصر، سوژه دیگری بود که توجه ها را به سمت حجاب جلب کرد. «دعاء القباشی» که در زیر آفتاب با یک لباس کاملاً پوشیده برای تیم والیبال ساحلی مصر بازی کرد، در گفت و گو با خبرنگاری «اسوشیتد پرس» گفت: «من ۱۰ سال است که حجاب دارم و حجاب مرا از کارهایی که دوست دارم، باز نمی دارد و والیبال ساحلی نیز یکی از آن هاست». در سال ۱۳۹۰ فدراسیون بین المللی والیبال اصلاحاتی را در مورد نیازمندی های فرهنگی و مذهبی جوامع در قوانین خود اعلام کرد و از آن پس بانوان محجبه توانستند در رقابت های جهانی شرکت کنند (۱۴).

نکته ای که البته نباید از آن غافل شد، سهم غیرقابل انکار بانوان ورزشکار ایرانی در بالابردن اعتماد به نفس دیگر ورزشکاران زن مسلمان جهان، به ویژه ورزشکاران کشورهای عربی در حاضر شدن با پوشش اسلامی در مسابقات ورزشی بین المللی است؛ در واقع اعزاز ورزشکاران محجبه به المپیک توسط ایران، موجب الگو گرفتن ورزشکاران مسلمان دیگر کشورها گردید که نشان دهند با زیر بار نرفتن هنجارهای دیگران، می توان با هنجارهای اسلامی در کنار دیگر ورزشکاران جهان به مسابقه پرداخت (۴).

در مرور ادبیات پیشینه راسخ و امیری (۱۳۹۳) در پژوهشی مطالعه تطبیقی ورزش قهرمانی بانوان کشورهای منتخب با رویکرد استراتژیک دریافتند که در کشورهای منتخب برنامه جداگانه ای برای ورزش بانوان تدوین نشده است ولی در این این برنامه ویژه برای ورزش قهرمانی بانوان تدوین شده است، رفع مشکل حضور بانوان در میدانی بین المللی و برنامه ریزی برای رفع موانع و عزم ملی و بین المللی می توان شاهد حضور بهتر بانوان در ورزش بود (۱۷).

بدحجابی دانشجویان موثر می باشد. خصوصیات دوستان در بدحجابی دانشجویان موثر نمی باشد (۳).

زارع و بهادر (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «واکوی مبانی و آرا فقهی امامیه درباره حدود پوشش زنان، با تاکید بر مسابقات ورزشی ایشان از سه منظر مقدار پوشش زنان در مقابل مرد نامحرم، حد پوشش زن در برابر زن مسلمان و پوشش زن در مقابل زن غیر مسلمان مورد بررسی قرار دادند نتایج حاکی از این بود که زنان در مواجهه با نامحرم باید پوشش کافی داشته باشند و برای ورزش کردن مطابق نظر فقهایی که پوشاندن صورت و دست ها تا مچ را واجب نمی دانند. بیش از این حد استثنایی بیان نشده است. همچنین مطابق نظر اکثر فقها حد پوشش زنان در مقابل زنان دیگر در مسابقات ورزشی (چه مسلمان و چه غیر مسلمان) ستر عورتین می باشد (۲۰).

یافته‌های تحقیق کرم الهی و آفاسی (۲۰۱۲)، بیانگر وجود نوعی الگوی تقابل در خصوص حجاب در بین دختران دانشجویان است. این الگو تقابل «حجاب رسمی» و «حجاب هنجاری» است. یعنی کسانی که از روی اجبار قانون به حجاب تن داده‌اند و کسانی که آن را به عنوان یک ارزش درونی شده می‌پندارند (۷).

در پژوهش گرت (۱۹۹۸) مطرح شد که از نظر درآمد ورزش حرفه ای زنان قابل مقایسه با ورزش حرفه ای مردان نیست. نابرابری فرصت های مربیگری، کمبود فضا های ورزش ویژه زنان، به ویژه زنان مسلمان، مسایل مربوط به نوع لباس زنان ورزشکار، به ویژه زنان ورزشکار مسلمان، نابرابری فرصت ها برای پرداختن زنان به ورزش حرفه ای از نظر تعداد رشته های ورزشی، مشکلات اقتصادی و تبعیض در تخصیص اعتبارات به ورزش بانوان از دیگر، مشکلات مربوط به بخش ورزش زنان است (۱۷).

ناکامور (۲۰۰۲) در پژوهشی با عنوان «فرزندان مسلمان و فعالیت بدنی به کاهش فعالیت زنان در عرصه ورزش به دلیل حجاب اشاره می کند. محقق میزان مشارکت زنان مسلمان در ورزش های بین المللی و تفریحی را به میزان قابل توجهی کم شناسایی کرده اند. با این حال، چندین نمونه از حضور زنان مسلمان در مسابقات بین المللی و فعالیت های تفریحی وجود دارد و باعث می شود که یکی معتقد شود که شاید فرهنگ های فعالیت بدنی غربی با فرهنگ های فعالیت بدنی اسلامی متفاوت است. سه حوزه وجود دارد که فعالیت بدنی در چارچوب اسلامی با ایدئولوژی ورزشی غربی متفاوت است. که عبارتند از: لباس انعطاف پذیر و متوسط، تفکیک جنسیتی

خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان گرایش به حجاب و سبک های متفاوت زندگی به این نتیجه رسیدند که مدیریت بدن، فناوری اطلاعاتی و ارتباطی، فعالیت های ورزشی و موسیقایی سبک مشارکتی جدید، سبک های فراغتی جدید رابطه منفی با گرایش به حجاب داشتند (۹).

خیابانی و ویلیامسون (۲۰۰۸) در پژوهشی بیان داشتند که در بریتانیا انواع حجاب متداول بین زنان مسلمان توسط رسانه ها به عنوان مانعی برای ارتباطات شناخته می شوند و خطری مضاعف برای سبک های زندگی انگلیسی معرفی می شوند (۱۰).

یافته های تحقیق فرزاد فر و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان «پیامدهای اجتماعی حضور و موفقیت زنان محجبه مسلمان در رویدادهای ورزشی بین المللی، نشان از قابل قبول بودن فرهنگ حجاب در جامعه ورزشکاران می باشد و محدودیتی را برای فرد ورزشکار به وجود نمی آورد. وجود افراد مستعد فراوان برای گسترش کمی و کیفی، ورزش حرفه ای زنان و وجود تنوع جغرافیایی لازم در جوامع اسلامی برای گسترش کمی و کیفی ورزش حرفه ای زنان مسلمان به عنوان فرصت توسعه مدنظر بود. در بعد موانع و فرصت های موجود برای گسترش ورزش حرفه ای زنان، بیشتر بر وجود فرصت ها تاکید داشتند؛ به عبارت بهتر، می توان گفت که آزمودنی های پژوهش حاضر در ارتباط با گسترش ورزش حرفه ای زنان مسلمان دیدگاه مثبتی داشتند و مثبت اندیش بودند و از دیدگاه منفی به آن نگاه نمی کردند (۱۰). حجتی و علوی (۱۳۸۶) در پژوهشی با عنوان «عوامل موثر بر بدحجابی دختران دانشگاه شهید باهنر کرمان بیان داشتند که وضعیت دینی دانشجویان در بدحجابی آنان موثر است. وضعیت روانی دانشجویان در بدحجابی آنان موثر نیست. خصوصیات شخصی شامل رشته تحصیلی، تعداد واحد گذرانده، سن، معدل دیپلم و ... تاثیری در بدحجابی دانشجویان ندارند، به جز متغیرهای علاقه مندی به رشته، اهمیت دادن به مدگرایی و میزان در تضاد دیدن پوشش زن با تلاش های اجتماعی، که این سه متغیر در بدحجابی تاثیر دارند. نگرش های سیاسی در بدحجابی تاثیرگذارند. وضعیت جسمانی در بدحجابی موثر نیست. وضعیت اقتصادی و خانوادگی شامل متغیرهای متفاوتی بوده که بعضی از آنها از جمله تعداد کل افراد خانواده و وضعیت اقتصادی خانواده بر بدحجابی دانشجویان تاثیر ندارند و متغیرهای اختلاف بین والدین، مدرک تحصیلی پدر و مادر، وضعیت اعتقادی والدین در

ناپذیر به ویژه در مورد استفاده از حجاب (روسری) استفاده از استخرهای شنای عمومی مشخص شد. الگوهای عمل خوب نیز از سراسر مدارس پدیدار شد. انعطاف پذیری رویکرد، تصمیم گیری مشترک و سیاست های خاص شرایط برای حمایت از ورود دختران مسلمان در تربیت بدنی و ورزش در مدارس بسیار موفق بود. یافته ها حاکی از راهنمایی های سیاست مدارانه برای مدارس شهرستان بود (۱).

مرور پیشینه تحقیقات صورت گرفته در این زمینه نشان می دهد که تمایل و گرایش ورزشکاران به استفاده از حجاب تحت تاثیر عوامل مختلف همچون، قوانین و مقررات کشورها، قوانین و مقررات ورزشی حاکم بر آن ورزش، نوع ورزش، اعتقادات افراد و ... قرار دارد، با توجه به این عوامل احتمالا گرایش ورزشکاران زن در کشورها مورد مطالعه نیز متفاوت خواهد بود. مرور ادبیات نشان می دهد که اکثر تحقیقات در پوشش و حجاب ورزش زنان به داخل یک کشور خاص متمرکز شده اند، و تفاوت ها و عوامل گرایش به حجاب در کشور های مختلف تحقیقی صورت نگرفته است با توجه به اهمیت موضوع این پژوهش قصد دارد به مطالعه تطبیقی سنجش تمایل ورزشکاران زن به استفاده از حجاب در ایران و کشورهای عربی منتخب بپردازد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر توصیفی از نوع مقایسه ای بود و به روش میدانی انجام گرفت. جامعه آماری پژوهش شامل ورزشکاران زن در ایران و کشورهای عربی بود. تعداد ۱۹۵ نفر در ایران و ۱۸۷ نفر از کشورهای عربی (عراق، امارات متحده عربی، اردن، بحرین، قطر) از طریق نمونه گیری در دسترس به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند.

پرسشنامه در ایران بصورت فرمت اصلی (فارسی) و برای کشورهای مذکور به عربی ترجمه شده و بعد بصورت الکترونیک و از طریق فضای مجازی در اختیار مشارکت کنندگان قرار گرفت. در نهایت ۳۸۲ پرسشنامه جمع آوری گردید.

ابزار پژوهش شامل پرسشنامه در دو بخش جمعیت شناختی و پرسشنامه تمایل افراد به استفاده از حجاب خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۱) بود. پرسشنامه دارای ۳۰ گویه و ۶ مولفه شامل (پوشش ظاهری، پیامد های فردی، پیامد های اجتماعی، عوامل ورزشی، شناخت فلسفه و احکام شرعی، پوشش مطلوب) می باشد. که در طیف لیکرت (مقیاس ۵ درجه ای) تدوین شده است. روایی پرسشنامه به تأیید متخصصان

و دسترسی کنترل شده به فضای فعالیت بدنی آنها هنگامی که چنین نیازهایی توسط سیستم تربیت بدنی موجود برآورده نمی شد، افراد اعتقادات خود را به خطر می انداختند، فقط در جامعه مذهبی خود شرکت می کردند یا ورزش را کاملاً متوقف می کردند (۱۶).

میرشافیان و همکاران (۲۰۱۴) بیان داشتند که ورزش زنان همیشه موضوعی چالش برانگیز در کشورهای مسلمان بوده است و زنان مسلمان در مورد مشارکت در ورزش با محدودیت های مختلفی روبرو بوده اند که این امر نیز بر نگرش آنها به ورزش تأثیر می گذارد پژوهش آنان با هدف بررسی نگرش دانشجویان دختر دانشگاه های ایران نسبت به ورزش از طریق روش پیمایشی (۱۱۲۰ نفر) و مصاحبه های کیفی (۵۰ نفر) انجام شده است. نتایج نشان می دهد که اکثر شرکت کنندگان نگرش منفی به ورزش دارند و بر این اساس آنها آن را تمرین نمی کنند. عوامل مختلف سطح کلان، متوسط و خرد به عنوان موانع درک شده یافت شد. از نتایج می توان نتیجه گرفت که رسانه ها به عنوان ابزاری برای آگاهی بخشی به ارائه الگوها و شکل دادن به ارزشهای اجتماعی جامعه جریان اصلی، به منظور توسعه فرهنگ ورزش زنان و تغییر نگرش، نقش مثبتی ندارند (۱۵).

مطالعه داکاس و همکاران (۲۰۱۱) گزارشی از داده های یک پروژه تحقیقاتی در شهر West Midlands، انگلیس است. این مطالعه به دلیل افزایش دوری گرفتن والدین دختران مسلمان از تربیت بدنی انجام شد. هدف ارائه راهنمایی مبتنی بر شواهد به مدارس در زمینه بهبود ورود دختران مسلمان در تربیت بدنی و ورزش در مدارس بود. مصاحبه های عمیق در هشت مدرسه مطالعه موردی شرح مفصلی از واقعیت ها را برای ۱۹ مدیر معلم و معلم، ۱۰۹ جوان و ۳۲ نفر از والدین آنها ارائه داده است. چهار مصاحبه گروه تمرکز اضافی با ۳۶ جوان مسلمان در جامعه مدارس تکمیلی انجام شد. پرسشنامه ها به ۴۰۲ مدرسه شهری و ۱۲ مدرسه تکمیلی ارسال شد (۵۰ مورد از آنها مسترد شد). روش ها متمرکز بر گرفتن دیدگاه در مورد تجربیات و نگرانی ها در مورد گنجاندن دختران مسلمان در تربیت بدنی بود. از تجزیه و تحلیل محتوا استفاده شد. پاسخها حاکی از تنوع تجربیات مثبت و منفی در سطح جامعه داشت، اکثریت جوانان از درس های تربیت بدنی مدرسه خود لذت می برند. تأثیرات والدین در تمام مراحل سنی قوی بود. آگاهی از بدن و مذهب در دوران نوجوانی افزایش می یابد. نگرانی های مشترک مربوط به لزوم بهبود شناخت نیازهای دینی، سیاست ها برای جوانان مسلمان است. مشکلاتی از قبیل ارتباطات ضعیف، قوانین لباس انعطاف

یافته های تحقیق

در این تحقیق جهت توصیف داده ها از روش های آمار توصیفی، فراوانی، میانگین، انحراف معیار و در بخش استنباطی از آلفای کرونباخ، آزمون لوین، تحلیل واریانس چند متغیره و آزمون توکی استفاده شد.

مدیریت ورزشی رسید و پایایی آن در یک مطالعه مقدماتی از طریق آلفای کرونباخ /۸۰. گزارش شد. آلفای کرونباخ برای عوامل، پوشش ظاهری /۸۷، پیامدهای فردی /۸۷، پیامد های اجتماعی /۷۵، عوامل ورزشی /۸۳، شناخت فلسفه و احکام شرعی /۷۸. و پوشش مطلوب /۷۳. بود.

جدول ۱. فراوانی یافته های جمعیت شناختی

کشور	فراوانی	وضعیت تاهل	فراوانی	سطح تحصیلات	فراوانی	رشته ورزشی	فراوانی
ایران	۱۹۵	مجرد	۲۱۷	دیپلم و زیر دیپلم	۱۳۹	والیبال	۶۸
عراق	۸۴	متاهل	۱۶۵	فوق دیپلم	۲۰	فوتبال و فوتسال	۶۰
امارات	۳۲			لیسانس	۱۶۳	بسکتبال	۲۴
اردن	۲۵			فوق لیسانس	۴۸	آمادگی جسمانی	۱۰۷
قطر	۲۲			دکتری	۱۲	ورزش های رزمی	۵۷
بحرین	۲۴					دومیدانی	۵۲
مجموع	۳۸۲					تنیس و..	۱۴

ندارند به عبارتی معیار همگنی واریانس ها وجود دارد. بنابراین مفروضه های مورد نیاز برای انجام تحلیل واریانس چند متغیری تأمین گردید.

برای تحلیل داده های پژوهش ابتدا مفروضه های تحلیل واریانس چندمتغیری مورد بررسی قرار گرفت. مقدار آماره ام باکس و نتایج آزمون لوین نشان داد که واریانس بعد های تمایل به حجاب در کشورهای مختلف تفاوت معناداری با هم

جدول ۲. نتایج آزمون لوین در مورد برابری واریانس خطا

متغیر وابسته	F	Df1	Df2	p
پوشش ظاهری	۰/۶۴	۵	۳۷۶	۰/۶۳
پیامد های فردی	۰/۶۱	۵	۳۷۶	۰/۳۱
پیامد های اجتماعی	۰/۶۷	۵	۳۷۶	۰/۷۱
عوامل ورزشی	۱۰/۰۱	۵	۳۷۶	۰/۶۲
شناخت فلسفه و احکام شرعی	۰/۶۲	۵	۳۷۶	۰/۶۵
پوشش مطلوب	۰/۶۹	۵	۳۷۶	۰/۶۲

استفاده از حجاب تفاوت معنی دار ($f=۳/۳۰$ و $p=۰/۰۰۴$) وجود دارد.

نتایج آزمون روی در تحلیل واریانس چند متغیره نشان داد، بین ورزشکاران زن ایرانی و کشورهای عربی در تمایل به

جدول ۳. مقایسه ورزشکاران زن ایرانی و کشورهای عربی در تمایل به استفاده از حجاب

متغیر مستقل	میانگین	انحراف معیار	مجموع مجذورات	Df	f	p
پوشش ظاهری	ایران ۲۲/۷۱	۳/۴۱	۵۵/۲۲	۱	۵/۷۳	۰/۰۱
	کشورهای عربی ۲۱/۷۳	۲/۷۰				
پوشش مطلوب	ایران ۲۵/۴۱	۴/۷۸	۹۰/۴۱	۱	۴/۸۷	۰/۲۱
	کشورهای عربی ۲۵/۴۸	۵/۶۱	۹۱/۳۴			

۰/۰۲	۵/۱۵	۱	۲۹۸/۲۰	۷/۸۸	۳۵/۹۶	ایران	پیامدهای اجتماعی
				۷/۲۵	۳۴/۱۰	کشورهای عربی	
۰/۰۳	۶/۵۵	۱	۱۵۰/۳۲	۵/۹۵	۴۵/۳۵	ایران	پیامدهای فردی
				۶/۷۹	۴۳/۲۷	کشورهای عربی	
۰/۰۰۸	۶/۹۰	۱	۲۸۶/۰۱	۷/۰۸	۵۰/۶۷	ایران	عوامل ورزشی
				۸/۱۷	۴۷/۳۲	کشورهای عربی	
۰/۸۱	۶/۸۷	۱	۲۷۶/۱۲	۸/۱۴	۴۹/۳۸	ایران	شناخت فلسفه و احکام شرعی
				۸/۵۴	۵۰/۰۱	کشورهای عربی	

های پژوهش، فرزاد فر و همکاران (۱۳۹۸)، حجتی و علوی (۱۳۸۶) و رودریگو (۲۰۰۸) مبنی بر ارتباط مثبت استفاده از حجاب و فعالیت های ورزشی همخوان بود. روند رو به رشد حضور بانوان ورزشکار ایرانی در فعالیت های ورزشی، توسعه فضاهای ورزشی ویژه بانوان و نهادینه شدن مشارکت ورزشی بانوان با حجاب در تمامی سطوح شاید دلیلی برای این نتایج باشد از سوی دیگر در کشور های عربی با توجه به تنوع پوشش و نیز و قوانین حاکم انتظار این نتایج را می توان متصور شد (۲ و ۳)

این نتایج با نتایج پژوهش خیابانی و ویلیامسون (۲۰۰۸) و خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۰) و ناکامور (۲۰۰۲) مبنی بر اینکه پوشش اسلامی مانع حضور زنان در میادین اجتماعی و ورزشی می باشد ناهمخوان بود. پژوهش های مذکور به طور عمده در کشورهای خارجی غیر اسلامی انجام پذیرفته بودند که انتظار این مساله و تفاوت نتایج آن کشورهای اسلامی مورد مطالعه دور انتظار نمی باشد (۱۰ و ۹ و ۱۶).

یافته های پژوهش حاکی از این بود که در موثفه های پیامد های فردی و اجتماعی ورزشکاران زن ایرانی به طور معنی داری دارای میانگین بالاتری از کشور های عربی هستند این این نتایج با یافته های پژوهش، فرزاد فر و همکاران (۱۳۹۸)، حجتی و علوی (۱۳۸۶) و رودریگو (۲۰۰۸) مبنی بر ارتباط مثبت استفاده از حجاب و فعالیت های ورزشی همخوان بود در ایران بدلیل غالب شدن پوشش اسلامی برای بانوان و وجود این عرف در جامعه پیامدهای اجتماعی و فردی استفاده از حجاب رنگ بیشتری به خود می گیرد و به نوعی فرهنگ استفاده از حجاب در جامعه نسبت به کشور های عربی دارای بروز بیشتری در جامعه است. در کشور های عربی منتخب هر صرف استفاده از حجاب یا عدم استفاده از آن در جامعه ممکن است پیامد فردی یا اجتماعی خاصی برای فرد نداشته باشد. البته پیامدهای فردی استفاده از حجاب برای بانوان ورزشکار بیشتر می تواند در مشخصه های روانشناختی ورزشکاران تاثیر

جدول ۳. تفاوت بین زنان ورزشکار در ایران و کشور های عربی را تمایل به استفاده از حجاب در مولفه ها شش گانه نشان می دهد. نتایج جدول ۳ نشان می دهد که در موثفه پوشش ظاهری ایران و کشورهای عربی ($P=0/01$ و $F=5/73$) تفاوت معنادار دارند. میانگین ورزشکاران ایرانی ۲۲/۷۲ و میانگین کشورهای عربی ۲۱/۷۳ بالاتر بدست آمد. در موثفه پوشش مطلوب ورزشکاران ایرانی و کشورهای عربی منتخب تفاوت معنادار نداشتند ($P=0/87$ و $f=4/87$). در موثفه پیامدهای اجتماعی ورزشکاران ایرانی و کشورهای عربی ($P=0/02$ و $F=5/15$) تفاوت معنادار داشتند. میانگین ورزشکاران زن ایرانی ۳۵/۹۶ و میانگین ورزشکاران کشورهای عربی منتخب ۳۴/۱۰ بود. در موثفه پیامدهای فردی ورزشکاران ایرانی و کشورهای عربی ($P=0/03$ و $f=6/55$) تفاوت معنادار داشتند. میانگین ورزشکاران ایرانی ۴۵/۳۵ و کشورهای عربی ۴۳/۲۷ بدست آمد. در موثفه عوامل ورزشی ($P=0/008$ و $f=6/90$) و ورزشکاران ایرانی ۵۰/۶۷ و کشورهای عربی ۴۷/۳۲ دارای تفاوت معنادار بودند. در موثفه شناخت فلسفه و احکام شرعی تفاوت معناداری مشاهده نشد ($P=0/81$ و $f=6/87$).

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش در نشان داد در موثفه های پوشش ظاهری، پیامدهای فردی، عوامل ورزشی و پیامد های اجتماعی ورزشکاران زن ایرانی به طور معنی داری میانگین بالاتر و در موثفه پوشش مطلوب تفاوت معنی داری مشاهده نشد و در موثفه های شناخت فلسفه و احکام شرعی کشورهای عربی به طور معنی داری از میانگین بالاتری برخوردار بودند.

نتایج پژوهش نشان داد در موثفه پوشش ظاهری ورزشکاران زن ایرانی به طور معنی داری، دارای میانگین بالاتری از کشورهای عربی منتخب هستند. این نتایج با یافته

بگذارد (۳۰۲).

در کشورهای عربی نسبت به مسائل فقهی باشد.

پیروزی بانوان ورزشکار در ایران و کشورهای عربی در مسابقات بین المللی و قرار گرفتن آنها در جایگاه های نخست این مسابقات حاکی از این است که حجاب مانعی برای پیشرفت و حضور ورزشکاران زن در ورزش نیست، البته به لحاظ آماری تعداد ورزشکاران زن در کشورهای غیر اسلامی که در مسابقات ورزشی و فبایت های ورزش شرکت می کنند به مراتب زیادت است. پیشنهاد می گردد جهت حضور تسهیل شده تر ورزشکاران زن در کشورهای اسلامی در فعالیت های ورزشی داخلی و خارجی با رایزنی های فداراسیون های ملی مربوطه با فداراسیون های بین المللی لباس های ورزشی که هم منطبق با قوانین ورزشی آن رشته ورزشی باشد و هم مسائل فقهی و شرعی را پوشش بدهد طراحی شود. افزایش فضاهای اختصاصی ورزش بانوان از مواردی است که می تواند نسبت به مشارکت این قشر مهم از جامعه در فعالیت های ورزشی که نقش بسزایی در تامین سلامت جسمانی و روانی دارند بازی کند. فرهنگ سازی، ترویج استفاده از حجاب توسط ورزشکاران موفق و مطرح از موارد پیشنهادی دیگر جهت نهادینه کردن استفاده از حجاب توسط ورزشکاران باشد.

بررسی نتایج پژوهش نشان می دهد در مؤلفه عوامل ورزشی بانوان ورزشکار ایرانی از میانگین بالاتری برخوردار بودند این نتایج با نتایج پژوهش های، فرزاد فر و همکاران (۱۳۹۸)، حجتی و علوی (۱۳۸۶) و رودریگو (۲۰۰۸) مبنی بر ارتباط مثبت استفاده از حجاب و فعالیت های ورزشی همخوان بود و با نتایج پژوهش خیابانی و ویلیامسون (۲۰۰۸) و خواجه نوری و همکاران (۱۳۹۰) و ناکامور (۲۰۰۲) مبنی بر اینکه پوشش اسلامی مانع حضور زنان در میداین اجتماعی و ورزشی می باشد ناهمخوان بود در توضیح این مساله می توان بیان داشت رعایت حجاب در مسابقات و میداین ورزشی نوعی حس اعتماد بنفس در ورزشکاران ایجاد می کند و شاید باعث ایجاد تعصب به پوشش و تلاش بیشتر جهت حفظ شان پوشش متفاوت خود با دیگر ورزشکاران از کشور های مختلف شود در کشور های عربی نیز همانند ایران اگر قوانین یکپارچه باعث حضور با حجاب اسلامی در میداین ورزشی باشیم در آینده شاهد نهادینه شدن این فرهنگ خواهیم بود.

در مؤلفه پوشش مطلوب و شناخت فلسفه و احکام فقهی تفاوت معنی داری مشاهده نشد. در کشورهای عرب زبان بدلیل همخوانی زبان عربی با مسائل شرعی و فقهی بطور مستقیم و بدون واسطه دسترسی به متون فقهی وجود دارد که این خود می تواند از دلایل بالاتر بودن آگاهی بانوان ورزشکار

REFERENCES

1. Dagkas S, Benn T, Jawad H. Multiple voices: Improving participation of Muslim girls in physical education and school sport. *Sport, Education and Society*. 2011 Mar 1;16(2):223-39.
2. Farzadfar, Mena, Yousefi, Bahram, Bahrami, Shahab. Social Consequences of the Presence and Success of Muslim Veiled Women in International Sports Events: A Qualitative Study. *Applied research in sports management* 75- 28 consecutive spring, 2019. p.86. (in Persian)
3. Hojjati, Razia, Alavi, Seyed Hamid Reza. Factors affecting girls' bad hijab at Shahid Bahonar University of Kerman. *Islamic Education*, 2007. Volume 2 Number 4 Pages 63 to 88. (in Persian)
4. Iqna. Veiled women challenged stereotypes, 2016. Retrieved from <http://iqna.ir/fa/news/3521368> (Persian)
5. Jackson Roger, Palmer Richard. *Sports Management Guide*. Third Edition Translators Group. Tehran: National Olympic Committee of the Islamic Republic of Iran. 2009. (in Persian)
6. Jamnews. The official Olympic website praises the Taekwondo veiled women championship. 2016. Retrieved from <http://www.jamnews.ir/detail/News/703489>
7. Karamollahi, Nemat Elahi, Aghasi Mohammad. Investigating the tendency of female students to wear hijab and bad hijab at Baqer al-Uloom Universit., 2012.
8. Kushafar, Ali Asghar. *Principles and foundations of physical education*. Tabriz: Islamic Azad University of Tabriz Publications, 2002.
9. Khajeh Nouri, Bijan, Rouhani Ali and Hashemi, Somayeh, Tendency to Hijab and Different Lifestyles Case Study: Women in Shiraz. *Applied Sociology of the Twenty-Third Year* 2011, Serial Issue (47), Third Issue: 141-166. (in Persian)
10. Khiabany, Gholam and Milly Williamson. Veild bodies naked racism: culture, politics and

- race in the Sun", *Race Class*, 2008. Vol. 50, No. 2, PP: 69-88.
11. Karimi, Hassan ,Women and Men's Stadium, *Women's Magazine*, 2008. No. 82. (in persian)
  12. Kilic, S., S. Saharso & B. Sauer, «Introduction The Veil: Debating citizenship, gender and religious diversity» Special issue *Social Politics. International Studies in Gender, State and Society*, 2008. 16(4), pp. 397-410.
  13. Momeni, Khodamrad and Janjani, Parisa and Janjani, Hasna, ,The relationship between the desire for hijab and mental health of female students, the first scientific conference on educational sciences and psychology of social and cultural injuries in Iran, 2014. Tehran. <https://civilica.com/doc/366813>.
  14. mashreghnews. Egyptian beach volleyball girls became the subject 2016. Retrieved from <http://www.mashreghnews.ir/fa/news/614903>
  15. Mirsafian H, Dóczy T, Mohamadinejad A. Attitude of Iranian female university students to sport and exercise. *Iranian studies*. 2014 Nov 2;47(6):951-66.
  16. Nakamura Y. Beyond the hijab: Female Muslims and physical activity. *Women in Sport and Physical Activity Journal*. 2002 Oct 1;11(2):21-48.
  17. Rasekh Nazanin, Amiri, Mojtaba (1393). A comparative study of women's championship sports in selected countries with a strategic approach 13893- *Sports Management Studies* No. 52,. October and November 2014. P:300 (in Persian)
  18. Riahi, Mohammad Esmaeil, A Study on Gender Differences in Body image Satisfaction, *Woman in Development and Politics*,2011. Volume 9, Issue 3.
  19. The Holy Quran. Translator: Fooladvand, Mohammad Mehdi. Tehran: The Great Printing House of the Holy Quran, 2006.
  20. Zare, Mehdi, Bahador, Mohammad Reza. Analysis of the principles and opinions of Imami jurists about the limits of women's clothing, with emphasis on their sports competitions. *Islamic Research Journal of Women and Family*, 2019. Year 7, Number 15, 105-123. (in Persian)